

„MATYTI MANE KUNIGU“.
KATALIKŲ DVASININKO KARJERA:
MOTYVAI PASIRINKTI IR GALIMYBĖS
REALIZUOTI XIX A. ANTROJE PUSĖJE

VILMA ŽALTAUSKAITĖ

Vilniaus švietimo apygardos (VŠA) globėjas 1876 m. spalį siuntė duomenis apie pasaulietinių dalykų egzaminų, laikytų rusų kalba, rezultatus Vilniaus ir Žemaičių (Telšių)¹ Romos katalikų dvasinėse seminarijose². Vilniaus seminarijoje egzaminus laikė 5 pirmakursiai, o Žemaičių (Telšių) – 1. Aukštesniuosiuose kursuose buvo tik kelios dešimtys besimokančiųjų³. Svarbu pastebėti, kad minėtos seminarijos jau nebe pirmi metai buvo atnaujinusios priėmimą⁴. Vyskupas Motiejus Valančius prašydamas priėmimą atnaujinti nurodė, kad norinčiųjų stoti į seminariją nestigs⁵. Be to, žinoma, kad XIX a. septintame dešimtmetyje, iki 1863–1864 m., kai dėl sukilimo katalikų dvasinių seminarijų veikla vadinamajame Šiaurės Vakarų krašte sutriko, abiejose

¹ Dvigubas – Žemaičių (Telšių) – vyskupijos (ir seminarijos) pavadinimas buvo fiksuotas 1847 m. Apaštalo Sosto ir Rusijos susitarime. Tiesa, pirmuoju rašytas *Telšių* pavadinimas. 1865 m. seminariją iš Varnių perkėlus į Kauną, jos pavadinimas nepasikeitė. Straipsnyje vartojamas istoriografijoje dažnesnis Žemaičių (Telšių) pavadinimas, o nuorodose paliekama šaltinyje vartojamas variantas.

² Pavadinimas *Romos katalikų dvasinės seminarijos* vartojamas XIX a. šaltiniuose, todėl nuorodose paliekamas šis pavadinimas. Straipsnyje vartojamas sutrumpintas pavadinimas *seminarijos*.

³ Vilniaus švietimo apygardos (VŠA) globėjo raštas į Vidaus reikalų ministerijos Kitatikių dvasinių reikalų departamentą ir egzaminų Vilniaus ir Telšių (Žemaičių) Romos katalikų dvasinėse seminarijose rezultatai, 1876-10-21, in: *Rusijos valstybinis istorijos archyvas*, (toliau – RVIA), f. 821, ap. 125, b. 452, l. 99–101.

⁴ Pasaulietinė valdžia priėmimą į Žemaičių (Telšių) seminariją leido atnaujinti 1870 m., o į Vilniaus – 1872 m.; žr. Vytautas Merkys, *Motiejus Valančius: Tarp katalikiškojo universalizmo ir tautiškumo*, Vilnius: Mintis, 1999, p. 611; Vilma Žaltauskaitė, „Žemaičių seminarija Rusijos valdžios projektuose (XIX a. 7–8 dešimtmečiai)“, in: *Istorija*, Vilnius, 2002, t. 52, p. 40.

⁵ Kauno gubernatoriaus raštas Vilniaus generalgubernatoriui, 1872-03-21, in: *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*, (toliau – LVIA), f. 378, ap. 1872 BS (bendrasis skyrius), b. 1177, l. 7.

minėtose seminarijose mokydavosi po šimtą ir daugiau asmenų⁶. Besimokančiųjų seminarijose skaičiaus dinamika rodo, kad ikisukiliminis seminaristų skaičius XIX a. aštuntame dešimtmetyje pasiektas nebuvo. Kodėl tokia situacija seminarijose klostėsi XIX a. aštuntame dešimtmetyje: išgyventa pašaukimų stoka ar kitos – socialinės, politinės – aplinkybės lėmė besimokančiųjų seminarijose sumažėjimą?

Šio straipsnio tikslas – analizuoti galimas paskatas, dėl kurių asmenys rinkosi Romos katalikų dvasininko luomą XIX a. antros pusės Lietuvoje bei sociopolitinio konteksto įtakas sprendimams. Aptarti galimybes realizuoti dvasininko pašaukimą po 1863–1864 m. sukilimo, po jo sekusių represijų prieš Katalikų Bažnyčią. Tyrimu taip pat siekiama komentuoti to meto visuomenės religingumą ir jo raišką.

Analizuojant visų luomų asmenų paskatas, pasirinkti dvasininko karjerą, būtina įvertinti ne vieną politinę, socialinę, ekonominę aplinkybę ir su jomis susijusius procesus visuomenėje, tačiau ne mažiau reikšmingi ir svarbūs yra asmens individualūs motyvai, skatinę ar neskatinę tokį apsisprendimą. Pastarieji motyvai itin sunkiai fiksuojami, tačiau juos įvardyti, įvertinti būtina, nes dvasininko luomo pasirinkimas yra susijęs su pašaukimu. Pastarasis sandas nėra dažnai reflektuojamas akademiniam naratyve.

Dvasininkų luomo formavimosi aspektai nagrinėti (ar tik paminėti⁷) analizuojant XIX a. Lietuvos visuomenės socialinę struktūrą, jos segmentus, inteligentijos formavimąsi, profesionalizaciją⁸. Rimantas Vėbra analizuodamas lietuvių inteligentijos formavimosi problemą analizavo šį klausimą detaliau ir jį siejo su švietimo sistemos raida⁹, taigi atkreipė dėmesį į politines aplinkybes. Dvasininko karjera nurodoma kaip teikusi galimybę tarnybai Lietuvoje. Tamara Bairašauskaitė nurodė komplikuotas luomo formavi-

⁶ Duomenys apie besimokančius vyskupijų seminarijose pateikti vyskupijų metiniuose kalendoriuose, vadinamuosiuose *Directorium*. Pavyzdžiui, *Directorium Horarum Canoniarum et Missarum pro Dioecesi Telsensi in Annum Domini MDCCCLXXV*, Vilnae: Typis Josephi Zawadzki, 1874.

⁷ Tomas Balkelis, *Moderniosios Lietuvos kūrimas*, iš anglų kalbos vertė Žilvinas Bieliauskas, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2012, p. 51.

⁸ Tamara Bairašauskaitė, „Visuomenė: uždara ir laisvėjanti“, in: Tamara Bairašauskaitė, Zita Medišauskienė, Rimantas Miknys, *Lietuvos istorija. Devynioliktas amžius: visuomenė ir valdžia*, t. 8, d. 1, Vilnius: Baltos lankos, 2011, p. 322–328.

⁹ Rimantas Vėbra, „Nacionalinės inteligentijos formavimasis Lietuvoje XIX a. antroje pusėje“, in: *Istorija*, Vilnius, 1965, t. 7, p. 95; Rimantas Vėbra, *Lietuvių visuomenė XIX a. antroje pusėje*, Vilnius: Mokslas, 1990.

mosi sąlygas, nedetalizuodama katalikų dvasininkų luomo formavimosi aplinkybių¹⁰. Tyrimuose, kurie tiesiogiai susiję su Katalikų Bažnyčios Lietuvoje istorijos aspektais, šis klausimas liko labiau kontekstinis, o dažniau (detalesiau ar probėgšmais) įvardytas įvairaus laikotarpio dvasininkų biografistikoje¹¹. Sociopolitinės sąlygos realizuoti dvasininko pašaukimą yra nagrinėtos¹², tačiau galimybė tyrime plačiau panaudoti egodokumentinius šaltinius¹³ įgalina kompleksiščiau matyti ir analizuoti minėtą problemą, kreipti dėmesį į visuomenės religingumo raišką. Pastarosios problemos vertinimui svarbūs religingumo raiškos visuomenėje tyrimai, nors jie ne visada tiesiogiai susiję su šio tyrimo erdve¹⁴.

Šiame tyrime išskiriame šaltinių grupę – publikuotus ir nepublikuotus katalikų dvasininkų egodokumentus (laiškus, dienoraščius, atsiminimus),

¹⁰ Tamara Bairašauskaitė, „Dvasininkai“, in: Tamara Bairašauskaitė, Zita Medišauskienė, Rimantas Miknys, *op. cit.*, p. 322, 325.

¹¹ Paminėsime: [Juozas] Tumas, *Lietuvių literatūros paskaitos. Draudžiamasis laikas: „Apžvalgos“ grupė. Jonas Maironis-Mačiulis*, Kaunas–Mariampolė, 1924; *Arkivyskupas Jurgis Matulevičius*, sudarė Kazimieras Čibiras, Marijonų spaustuvė Marijampolėje, 1933; Aldona Vaitiekūnienė, *Vaižgantas*, Vilnius: Vaga, 1982; Vanda Zaborskaitė, *Maironis*, Vilnius: Vaga, 1987; Aleksandras Merkelis, *Juozas Tumas (Vaižgantas)*, trečias fotografuotinis leidimas, Vilnius: Vaga, 1989; Regina Mikšytė, *Antanas Baranuskas*, Vilnius: Vaga, 1993; Vytautas Merkys, *Motiejus Valančius*; Aldona Prašmantaitė, *Žemaičių vyskupas Juozapas Arnulfas Giedraitis*, Vilnius: Diemedžio leidykla, 2000; Tadeusz Górski MIC, *Błogosławiony Jerzy Matulewicz*, Warszawa: Wydawnictwo Księży Marianów, 2005; Stanislovas Kiškis, *Arkivyskupas Teofilius Matulionis*, Vilnius: Savastis, 2008; Vida Pukienė, *Prelatas Konstantinas Olšauskas: Visuomenės veikėjo tragedija*, Vilnius: Edukologija, 2013.

¹² Vilma Žaltauskaitė, „Luomas ir etniškumas dvasininkų rengimo reformų projektuose: XIX a. paskutinieji dešimtmečiai“, in: *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, Vilnius, 2002, t. 20, p. 197–213.

¹³ Sąvoka plačiau komentuojama: Vytautas Berenis, „Egodokumentų tyrimai: ištakos, metodai, perspektyvos“, in: *Egodokumentai ir privati Lietuvos erdvė XVI–XX amžiuje*, sudarytojas Arvydas Pacevičius, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2013, p. 13–26; Arvydas Pacevičius, „Lietuvos egodokumentinio paveldo samprata ir tyrimų kryptys“, in: *Egodokumentai ir privati Lietuvos erdvė XVI–XX amžiuje*, p. 113–126.

¹⁴ Jolita Sarcevičienė, „Lietuvos valstiečių religingumas XVIII a.: tamsioji mėnulio pusė“, in: *LDK dvasingumas: tarp tradicijos ir dabarties*: Mokslinių straipsnių rinkinys, sudarytojos Vaida Kamuntavičienė, Aušra Vasiliauskienė, Kaunas: VDU leidykla, 2010, p. 133–150; Maria Krisań, *Chłopi wobec zmian cywilizacyjnych w Królestwie polskim w drugiej połowie XIX – początku XX wieku*, Warszawa: Wydawnictwo Neriton, Instytut Historii PAN, 2008; Tomasz Wiślicz, *Zarobić na duszne zbawienie: Religijność chłopów małopolskich od połowy XVI do końca XVIII wieku*, Warszawa: Wydawnictwo Neriton, Instytut Historii PAN, 2001; Daniel Olszewski, *Polska kultura religijna na przelomie XIX i XX wieku*, Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax, 1996.

kurių analizė ir leido detalizuoti tyrimą. Jau pripažinta, kad minėti šaltiniai yra iškalbingi socialinių, kultūrinių procesų charakterizavimui, visuomenės religingumo įvertinimui, taip pat jie dažnai fiksuoja ir nurodo įvairias dvasininko karjeros pasirinkimo paskatas, socialinę laikyseną. Be to, laiškai, dienoraščiai – ypatingo autentiškumo šaltiniai, kuriuose saugoma informacija be reprezentacinio (arba – mažiau reprezentacinio) turinio. Tuo tarpu atsiminimuose būtent toks turinys ryškesnis¹⁵, todėl jiems turėtų būti taikoma kitokia perskaitymo ir interpretavimo strategija, nors visų minėtų šaltinių interpretavimui yra svarbi jų kontekstualizacija. Taigi naudotasi nepublikuotais dvasininkų egodokumentais: Juozapo Stakausko¹⁶, Antano Vytarto¹⁷, Adolfo Sabaliausko¹⁸ atsiminimais, Aleksandro Dambrausko (Adomo Jakšto)¹⁹, Marcijono Jurgaičio²⁰, Jurgio Januševičiaus²¹, Juozapo Žebrio²², Stanislovo Šliūpo²³ (seminarijos Kaune nebaigė), Jono Vizbaro²⁴, Juozo Tumo-Vaižganto autobiografine ir biografine medžiaga bei laiškais. Naudoti ir publikuoti egodokumentai: Juzefo/Juozapo Borodzičiaus²⁵, Povilo Dogelio²⁶, Petro Pranciškaus Būčio²⁷, Pranciškaus Karevičiaus²⁸, Kazimiero

¹⁵ Atsiminimų, autobiografijų įvertinimas: Vytautas Berenis, *op. cit.*, p. 20.

¹⁶ Trys lietuvių tautos pagrindai. Iš Kan. Juozapo Stakausko MIC atsiminimų, [Panevėžys, 1943], in: *Panevėžio Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos Rankraščių skyrius*, f. 122, t. 1–3.

¹⁷ Kunigo Antano-Vinco Vytarto-Syrokoblės auto-biografija, [1927], in: *Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius*, (toliau – VUB RS), f. 1, F. 301, l. 1–295.

¹⁸ Kun. Adolfo Sabaliausko autobiografija: vieno žmogaus gyvenimas, in: *Kauno arkivyskupijos kurijos archyvas*, (toliau – KAKA), b. 623, l. 1–305.

¹⁹ Aleksandras Dambrauskas, Moje curriculum vitae, in: *VUB RS*, f. 1, E. 306, l. 1–20.

²⁰ Marcijono Jurgaičio laiškai Jonui Šliūpui, in: *Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto bibliotekos Rankraščių skyrius*, (toliau – LLTIB RS), f. 1, b. 4105, (byla be vientisos lapų numeracijos); Marcijono Jurgaičio laiškas Jonui Šliūpui, [1880-?-?], in: *LLTIB RS*, f. 1, b. 4396; Marcijono Jurgaičio laiškas Jonui Šliūpui, [1881-02-19], in: *LLTIB RS*, f. 1, b. 4392; Marcijono Jurgaičio laiškas Jonui Šliūpui, [be datos], in: *LLTIB RS*, f. 1, b. 4393.

²¹ Jurgio Januševičiaus laiškas, 1897-09-30, in: *KAKA*, b. 470, (lapai nenumeruoti).

²² Juozapo Žebrio laiškai Jonui Šliūpui, in: *LLTIB RS*, f. 1, b. 4109.

²³ Stanislovo Šliūpo laiškai Jonui Šliūpui, in: *LLTIB RS*, f. 1, b. 4111, (byla be vientisos lapų numeracijos).

²⁴ Autobiografija Jana-Chryzostoma Wyzboras'a, in: *LVIA*, f. 696, ap. 2, b. 519, l. 1–4.

²⁵ Józef Borodzicz, *Pod wozem i na wozie: Pamiętniki ks. Józefa Borodzicza, czyli kilka lat pracy duszpasterskiej na Litwie, Białej Rusi i w głębi Rosyi*, Kraków: nakład ks. Józefa Borodzicza, 1911.

²⁶ Povilas Dogelis, *Mano gyvenimo prisiminimai*, Kaunas-Marijampolė: Šešupė, 1936, p. 13.

²⁷ P[etras] P[rančiškus] Būčys, *Atsiminimai*, t. 1, Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1966.

Paltaroko²⁹, Juozo Tumo-Vaižganto³⁰ atsiminimai bei atsiminimai apie Jurgį Matulaitį³¹. Svarbu pastebėti, kad pačių dvasininkų egodokumentuose (pavyzdžiui, atsiminimuose) dvasininkų luomo pasirinkimo eksplikavimui kartais net neskiriama daug dėmesio. Kai kuriuose atsiminimuose tai tėra tik jau įvykusio fakto konstatacija, nuo kurio ir pradedamas didysis savo sielovadinės veiklos, socialinių, kultūrinių laikysenų naratyvas. Tokiais vadinantume Borodzičiaus, o kai kuriais aspektais ir Stakausko atsiminimus³². Juose asmeninio kelio į seminariją pasirinkimui neskirta daug dėmesio. Kita vertus, šiuose atsiminimuose yra detaliai atspindėtos socialinės aplinkybės, kuriose apsisprendimas rinktis dvasininko karjerą buvo padarytas.

Nurodytoje istoriografijoje, ypač biografistikoje, ne kartą minėta, kad dažno dvasininko karjera – tėvų sprendimo realizavimas. Tokių nuorodų fiksuojama ir dvasininkų egodokumentuose: „Aukščiausias tėvų troškimas buvo leisti savo vaikus berniukus į mokslą ir iš jų bent vieną į kunigus“³³, – atsiminimuose rašė Stakauskas. Jį būti kunigu ragino ir tėvas, ir motina. Beje, sūnus vis abejojo ir žadėjo apsispręsti tik baigęs mokslus Panevėžio realinėje gimnazijoje³⁴. Tačiau tėvų nenuvylė ir į seminariją įstojo. Tėvų (šeimos) raginimą stoti į dvasinę seminariją patyrė būsimeji Žemaičių (Telšių) seminarijos klierikai – Dogelis³⁵, Tumas³⁶, Sabaliauskas³⁷, Vytartas³⁸, Kazimieras

²⁸ Arkivyskupas Pranciškus Karevičius, *Mano gyvenimo ir atsiminimų bruožai*, parengė Aldona Gaigalaitė, Algimantas Katilius, Vilnius: Katalikų akademija, 2006.

²⁹ Vysk. Kazimieras Paltarokas, *Gyvenimo bruožai: Atsiminimai*, Vyskupo Kazimiero Paltaroko gimimo 130-osioms metinėms, Vilnius: Katalikų akademija, 2005.

³⁰ Vaižgantas, *Raštai*, t. 6: *Mišrieji vaiždai, alegorijų vaiždai, šiaipjau vaiždai*, Kaunas–Vilnius: „Švyturio“ bendrovės leidinys, 1923, p. 102–197.

³¹ *Wspomnienia o Błogosławionym Jerzym Matulewiczu*, zebrał Jan Bukowicz MIC, Tadeusz Górski MIC, (ser. *Fontes Historiae Marianorum*, 3), Warszawa: Wydawnictwo Księży Marianów, 1996.

³² Trys lietuvių tautos pagrindai. Iš Kan. Juozapo Stakausko MIC atsiminimų; Józef Borodzicz, *op. cit.*

³³ Trys lietuvių tautos pagrindai. Iš Kan. Juozapo Stakausko MIC atsiminimų, t. 1, l. 15.

³⁴ *Ibid.*, l. 20–21.

³⁵ Povilas Dogelis, *op. cit.*, p. 13.

³⁶ Atsiminimuose Tumas rašo, kad motina jį – jauniausiąjį vaiką – paskyrusi Dievui (Vaižgantas, *op. cit.*, p. 103). Tumas nesipriešino. Beje, kitoje atsiminimų dalyje Tumas rašė, kad seminariją pasirinko ne tiek dėl šeimos norų, o kad dėl silpnos sveikatos manė greit miršias, „o mirti klieriku, už kurį meldžias tiek draugų, rodės išganingiau“ (Vaižgantas, *Raštai*, t. 14: *Publicistai*, Kaunas: Zavišos ir Steponavičiaus spaustuvė, 1929, p. 267).

³⁷ Kun. Adolfo Sabaliausko autobiografija, l. 35–37.

Kurklinskis³⁹. Tumas beletristikoje pavaizdavo tėvų troškimą matyti sūnų kunigu ir būsimojo dvasininko viltis apie pasiturintį gyvenimą⁴⁰. Kunigas Jonas Balvočius-Gerutis literatūriniame kūrinyje vaizdavo plačios giminės lūkesčius dvasininko atžvilgiu, o vėliau – jos išnaudojamą dvasininką⁴¹. Stakauskas atsiminimuose minėjo savotišką šeimos susitarimą: sūnus leidžiamas į seminariją, o vėliau iš jo tikimasi paramos kitiems šeimos vaikams ar netgi pastarųjų vaikams⁴². Tačiau minėtuose atsiminimuose tai nėra abejonė savo pašaukimu, o toks racionalus šeimos sprendimas priimamas natūraliai (beje, Stakauskų šeima į kunigus išleido ir dar vieną sūnų).

Sabaliauskas atsiminimuose aprašė savo pokalbį su tėvu baigiant gimnaziją, kai pastarasis esą nusprendė kur toliau mokysis sūnus. Prieš pateikiant ilgoką citatą pastebėsime, kad Sabaliauskas atsiminimuose kunigyستės pasirinkimą vertina iš susiklosčiusios dvasininko karjeros perspektyvos. Tai gali kelti abejonių dėl jo atspindėtų patirčių autentiškumo. Vis dėlto svarbu, kad jo aprašomame epizode įvardijamas ir anuometinėje visuomenėje buvęs dvasininko karjeros pasirinkimo vertinimas (šeimos įtaka, ekonominės paskatos), tačiau taip pat pažymėtina, kad citatoje ne tik antropologiškai komentuojama religinė laikysena, bet ir labai aiškiai atpažįstamas transcendentinis lygmuo, aiškinantis asmens santykį su Dievu:

1890 metais baigiau 6 klases Šiaulių gimnazijos. Bene Velykų atostogoms vykstant į Kuntačius, (ar grįžtant iš jų į gimnaziją), tėvas atvykęs manęs parsivežti į stotį (ar veždamas į stotį), arkliui sunkiu keliu klampojant, dar patamsyje, kreipėsi į mane, lyg klausdamas, ką aš manyčiau daryti, baigęs mokslą. Man tylint, jis tvirtu balsu, bet ir lyg ir jaudindamies, pasakė, kad jis daugiau remti mane gimnazijoje nemanaš, ar negalys ir kad man reikią stoti į kunigų seminariją. Man nedrąsiai lyg protestuojant, jis pridūrė, kad jis neveltui tiek metų dėl manęs šias keliones daręs ir purvynus bridęs, kad aš kitais keliais nueičiau. Rodos, priminė, kad ir brolių ateitis to paties reikalaujanti. Žinojau ir jaučiau, kad su tėvu ginčų negali būti, kad jo visa svajonė dėl manęs buvo, matyti mane kunigu, ir jis nuo to nieku būdu neatsisakys. Ir aš jaučiau, kad čia kalba žmogaus ir tėvo visa viltis susilaukti vaisių savo ilgų metų kruvino darbo ir išsi-

³⁸ Kunigo Antano-Vinco Vytarto-Syrokomlės auto-biografija, l. 4.

³⁹ Adolfo Sabaliausko laiškas Juozui Tumui-Vaižgantui, 1895-03-01, in: *VUB RS*, f. 1, F. 54, 1 laiškas, (byloje lapai nenumeruoti).

⁴⁰ Juozas Tumas-Vaižgantas, Nuo aukšto žirgo nukritus (beletristika iš klierikų gyvenimo), in: *Maironio lietuvių literatūros muziejus*, Inv. Nr. 12027, l. 1–15.

⁴¹ [Jonas Balvočius] [Jonas] Gerutis, *Kunigo giminė*, atspauda iš „Žvaigždes“, 1906.

⁴² Trys lietuvių tautos pagrindai. Iš Kan. Juozapo Stakausko MIC atsiminimų, t. 1, l. 29–30, 37.

žadėjimų, o taip pat aukų, mano labai daromų, mano brolių ir seserų. // Per daug buvau jaunas, ne pilnų 17 metų, kad būčiau turėjęs valios savarankiškai eiti savu, tiesą pasakius, visai dar negalvotu ir nespręstu, keliu, o ir per daug buvau jaunas, kad neatsilieptčiau į visos šeimos man daromas aukas. Taigi nors toj valandoj ir negalvojojau būti kunigu, ir kunigystė man lyg buvo primetama, bet tėva valiai nusilenkiau ir, mokslo metams pasibaigus, iš Šiaulių gimnazijos šešių klasių atestatą pasiėmiau. Ir vėl, čia kas pasakys, sena lietuvių moksleivių tragedija. Paviršutiniškai žiūrint, taip. Bet aš apie save pasakysiu kitaip. Žinoma, iš gimnazijos suolo nuspręsti vykti į kun. seminariją, tai didelis žmogaus dvasios persilaužimas. Jis tegali būti padarytas po ilgo svarstymo, pramatant visas kunigo gyvenimo pasekas, ištyrus savo pašaukimą, turint tam neabejotinų duomenų. O čia ūmai pusberniui: būk kunigu! Taip, tai žiauru iš tėvų pusės, nes toks nesubrendelis kuo mažiausia // apie tai galvojo. Bet apie tai, apie jį, galvojo, ir turbūt ilgai, nuo pat mažens, tėvas ir turbūt motina, nes man gimnazijos mokslą pradėdant, ji dar tebuvo gyva. Gi tėvas turi nujautimą vaiko pašaukimui ir tam pašaukimui įspėti daug meldėsi. Ir kokiais keliais Dievas leidžia žmogui pažinti savo pašaukimą! Jis vienas tai moka padaryti. Daug kas tai vadina stebuklu, nes tai Jo paslaptis. [...] Neneigiu, kad gali atsirasti tėvų, kurie verčia vaiką į kunigystę, žemais sumetimais, gobšumu ar kitais kokiais ir vaiką padaro nelaimingu, o visuomenei ir Bažnyčiai skriaudą. Ir taip būna. Bet Dievas gali panaudoti ir žmonių žemas aistras, kad jų veiksmai padėtų įvykti Jo valiai. [...] Bet aš šiandien, po 50 metų, ne tik nesmerkiu savo a.a. tėvo, bet reiškiu jam savo dėkingumą, kad jis mane pakreipė kunigystės keliu, nors tuo metu jaučiausi jo nuskriaustas.⁴³

Citata vertinga ne tik turinio informatyvumu, bet ir visa dėstymo logika, kuri persmelkta dvasininko jautimais ir pastebėjimais, svarstymais ir nuolankia laikysena. Svarbu pastebėti, kad dar 1895 m. Tumui-Vaižgantui rašytame Sabaliausko laiške (taigi jau ne retrospektyviame tekste) apie mirusį bendramokslį seminaristą Kazimierą Kurklinskį, taip pat randame panašią dėstymo logiką – Dievo valios įvardijimą kaip pašaukimo priežastį:

Istojo Seminarijon (1890 m.), gal kaipo ir daugumas (vae nobis) musiszkių prispirtas naminių reikalų. Tėvo jau nebebuvo; gaspadoravo brolei; szių pastumtas ir tapo Klieriku. Bet kas apsakis, atspes Aukszcziausiojo misles (Quam investigabiles via Ejus)!? Nes tikrai cze atrado savo paszaukimą. Kas jį žinojo Szaulij ir paskui Seminarijoj paskutiniame laikę, vargei bebutų atskyreš, teip parsimainė: ten buvo sakyti, въгренный, nejausdamas savyje pasleptų didžių Divo dovenų, – cze jau (veliaus) isirode visad kaip suaugęs: nekad nekų nekalbes, nekad nebegios – visad venodas. Ant antro jau kurso tapo geru krikszczioniu. Kokiū budu pre to priejo, kaip kovojo, pats žinai, jei ne isz praktikos, tei isz

⁴³ Kun. Adolfo Sabaliausko autobiografija, l. 35–37.

knigų. Tikt paskum greitei augo dorybesę ir ramumę. Regulą lig nago jūdimui pildydavo.⁴⁴

Teigiamos įtakos dvasininko karjeros pasirinkimui galėjo turėti šeimos, kuriose jau buvo dvasininkų, aplinka ir tradicija. Dvasininko biografijoje gana dažnai minimas artimesnis ar tolimesnis giminaitis – kunigas⁴⁵. Pastebėtina, kad tradicija galėjo veikti ir kitur: neretai tarp tais pačiais metais stojančiųjų į seminariją pasitaikydavo asmenų iš vieno geografinio-administracinio regiono. Stojantysis iš vieno kaimo/valsčiaus galėjo skatinti priimti panašų sprendimą ir kitus asmenis arba galėjo veikti jau besimokančiojo seminarijoje kaimyno pavyzdys.

Neretai minima praktika šeimose – atiduoti vaiką kunigo globai⁴⁶. Jonas Šliūpas atsiminimuose rašė, kad gyvenimas pas dėdę kunigą jį atgrasė nuo dvasininko karjeros pasirinkimo⁴⁷. Tačiau viena yra vėliau rašytas atsiminimų tekstas, o Šliūpo XIX a. devinto dešimtmečio pradžios susirašinėjimas su buvusiu bendramokslu iš Mintaujios (Jelgavos) Marcijonu Jurgaičiu, t. y. tuo, kuris pasirinko dvasininkų luomą – mokslą Žemaičių (Telšių) seminarijoje Kaune, ar Juozapu Žebriu – tik iš laiškų pažįstamu kitu seminarijos studentu, rodo ir Šliūpą nebuvus dideliu socialiniu radikalu ar antiklerikalu⁴⁸. Vienu metu netgi tikėtasi, kad ir jis pasirinks mokslus seminarijoje⁴⁹. Jo brolis Stanislovas 1878 m. į Žemaičių (Telšių) seminariją Kaune įstojo. Tiesa, po 1880 m. šv. Velykų jau nebegrižo. Stanislovo Šliūpo laišakai itin vertingi individualaus sprendimo rinktis dvasininkų luomą bei jį palikti komentavimui⁵⁰. Jo atveju sprendimas palikti seminariją nereiškė pasaulėžiūrinių abejonių ar santykio su Dievu atsisakymo.

⁴⁴ Adolfo Sabaliausko laiškas Juozui Tumui-Vaižgantui, 1895-03-01.

⁴⁵ Aleksandras Dambrauskas minėjo bent du dėdes dvasininkus (Aleksandras Dambrauskas, *op. cit.*, l. 3, 14). Juozapas Stakauskas mini dar „keturis kunigus Stakauskus“ (Trys lietuvių tautos pagrindai. Iš Kan. Juozapo Stakausko MIC atsiminimų, t. 1, l. 34–35). Taip pat: P[etras] P[rančiškus] Būčys, *Atsiminimai*, t. 1, Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1966, p. 24, 26; Vanda Zaborskaitė, *op. cit.*, p. 11; Arkivyskupas Pranciškus Karevičius, *op. cit.*, p. 21, 35.

⁴⁶ Aleksandras Dambrauskas, *op. cit.*, l. 3; Regina Mikšytė, *op. cit.*, p. 14.

⁴⁷ Jonas Šliūpas, *Rinktiniai raštai*, sudarė Kostas Doveika, Vilnius: Vaga, 1977, p. 263–268.

⁴⁸ Marcijono Jurgaičio laišakai Jonui Šliūpui; Juozapo Žebrio laišakai Jonui Šliūpui, in: *LLTIB RS*, f. 1, b. 4109, (byla be vientisos lapų numeracijos).

⁴⁹ Stanislovo Šliūpo laišakai Jonui Šliūpui, 1879-03-18, 1879-05-21, in: *LLTIB RS*, f. 1, b. 4111, 16 ir 18 laišakai, (byla be vientisos lapų numeracijos); Marcijono Jurgaičio laiškas Jonui Šliūpui, 1879-11-03, in: *LLTIB RS*, f. 1, b. 4105, (byla be vientisos lapų numeracijos).

⁵⁰ Stanislovo Šliūpo laišakai Jonui Šliūpui, 1878-09-24, 1879-10-06, in: *LLTIB RS*, f. 1, b. 4111, 13 ir 19 laišakai, (byla be vientisos lapų numeracijos).

Taip pat ir dvasininko autoritetas galėjo daryti įtakos sprendimui. Parapijos, kaip bendruomenę siejančios Bažnyčios struktūros, ir dvasininko/ klebono – jos autoriteto – aukštą statusą XIX a. antros pusės Lietuvos visuomenėje galima fiksuoti įvairiose socialinėse situacijose. Tiesa, dvasininkų atsiminimuose yra epizodų, rodančių ir žemą kunigų vertinimą⁵¹. Vis dėlto Pranciškaus Karevičiaus atveju tokia situacija jį skatino ne abejoti dvasininko kelio pasirinkimu, ir orientavo ne į pasaulietinę dvasininkiją, o į vienuolių, misijų pasirinkimą.

Galima nurodyti atvejų, kai šeima patyrė ryškesnį parapijos klebono spaudimą dėl sūnaus ateities. Pavyzdžiui, klebonas teiravosi, ar Antano Miluko tėvas nedaras klaidos leisdamas sūnui baigti gimnaziją⁵², t. y. nereikalaujant išsiskirti į seminariją. Vilniaus vyskupijos seminarijos klierikas Jurgis Januševičius 1897 m. rudenį jau pirmose laiško eilutėse rašė broliui kunigui Povilui, studijuojančiam Imperatoriškojoje Romos katalikų dvasinėje akademijoje Sankt Peterburge apie savo didžiulį susirūpinimą dėl pašaukimo, kad abejoja savo pasirinkimu, kad patyrė dekanų spaudimą:

skaudžiausia, kad įstojau prieš savo valią, iš tiesų manęs niekas nevertė, bet jaučiau tokią tėvų ir giminių valią, o ypač Kunigo Dekano, kuris tiek liudijo. Niekas dėl to nebūtų kaltas jei ne mano charakteris: nes negaliu, o greičiau nerįstu išsakyti savo nenorų [...].⁵³

Įtakos jaunuolio apsisprendimui rinktis dvasininko karjerą galėjo turėti šeima, tolimesni ar artimesni giminaičiai kunigai, parapijos dvasininkai. Kita vertus, Karevičius nurodo, kad giminaitis kunigas jam patarė likti namuose, o ne stoti seminariją⁵⁴. Taigi konkrečios biografijos pateikia įvairių dvasininko karjeros pasirinkimo atvejų. Tačiau derėtų pastebėti ir įvardyti ne tik šeimos, socialinės aplinkos lūkesčius, bet ir šeimos artimųjų arba vieno iš tėvų religingumą, dariusį įtaką sūnaus apsisprendimui renkantis dvasininko luomą. Pastovių religinių praktikų atlikimą, konfesinės literatūros skaitymą šeimoje prisimena ir nurodo ne vienas asmuo, pasirinkęs dvasininko karjerą⁵⁵. Tėvų religingumo įtaką mini Aleksandras Dambraus-

⁵¹ Arkivyskupas Pranciškus Karevičius, *op. cit.*, p. 22.

⁵² Vladas Mingėla, *Kun. Antanas Milukas: Jo gyvenimas ir darbai*, Detroitas: Lietuvių enciklopedijos spaustuvė, 1962, p. 48.

⁵³ Jurgio Januševičiaus laiškas Povilui Januševičiui, 1897-09-30, in: *KAKA*, b. 470, (byloje lapai nenumeruoti).

⁵⁴ Arkivyskupas Pranciškus Karevičius, *op. cit.*, p. 21.

⁵⁵ Autobiografija Jana-Chryzostoma Wyzboras'a, in: *LVIA*, f. 696, ap. 2, b. 519, l. 2–3; Kun. Adolfo Sabaliausko autobiografija, l. 11; Trys lietuvių tautos pagrindai. Iš Kan. Juozau-

kas aprašydamas savo pasaulėžiūrinės abejones pasaulietiniame Sankt Peterburgo universitete⁵⁶.

Be to, ir iki stojimo į seminariją laikas leistas ne tik šeimoje, pas dėdę kunigą ar dievobaimingą močiutę (anksti mirus motinai pas senelę daug laiko praleido Dambrauskas, Teofilus Matulionis⁵⁷), slaptose daraktorių ar keliaklasėse valdinėse liaudies mokyklose. Stojant į seminariją reikėjo pateikti mažiausiai keturių gimnazijos klasių baigimo pažymėjimą⁵⁸, todėl jaunuolis stodavo į gimnaziją ar progimnaziją arba mokydavosi privačiai, kad išlaikytų keturių žemesniųjų gimnazijos klasių lygio egzaminą ir gautų stojimui į seminariją reikalingą išsilavinimo lygio liudijimą⁵⁹. Besirengiantys egzaminams privačiai nenuitoldavo nuo namų aplinkos taip ryškiai kaip besimokantieji gimnazijose ir gyvenantys mokyklų kontroliuojamuose bendrabučiuose. Ne vienas buvęs gimnazistas pažymi, kad gimnazijų aplinka katalikiško religingumo raiškai nebuvo palanki, jos neskatino, o ir kapelionas didelio autoriteto neturėjo⁶⁰. Taigi gimnazijose buvo patiriamos didžiosios pasaulėžiūrinės abejonės, kurias kėlė bendramokslų diskusijos, skaitoma lektūra⁶¹. Galbūt dėl to nėra daug asmenų, stojusių į seminarias su pilnu gimnazijų išsilavinimu. Pasaulietinė literatūra neabejotinai veikė jaunuolius, tačiau ji ne tik žadino pasaulėžiūrinės abejones, bet ir kreipė į religinius ieškojimus. Dambrausko epistolika įtaigiai tai parodo⁶².

po Stakausko MIC atsiminimų, t. 1, l. 13–14, 20; Arkivyskupas Pranciškus Karevičius MIC, *op. cit.*; Povilas Dogelis, *op. cit.*, p. 14.

⁵⁶ Aleksandras Dambrauskas, *op. cit.*, l. 17.

⁵⁷ Stanislovas Kiškis, *op. cit.*

⁵⁸ Detaliau apie priėmimą į seminarias ir reikalavimus žr. Вилма Жалтаускайте, „Имперская власть и Римско-католические духовные семинарии после 1863 г.“, in: *Ab Imperio*, Kazanė, 2012, Nr. 4, p. 157–180.

⁵⁹ Nuo XIX a. devinto dešimtmečio tokių asmenų buvo dauguma Žemaičių (Telšių), o kiek vėliau ir Vilniaus seminarijose; žr. Vilma Žaltauskaitė, *Lietuvos krikščioniškosios demokratijos genezė. XIX a. pab. – XX a. pr.: Sociopolitinis aspektas*, Daktaro disertacija, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, Vytauto Didžiojo universitetas, 2000, in: *Lietuvos istorijos instituto Rankraščių skyrius*, f. 6–74, l. 159.

⁶⁰ Kun. Adolfo Sabaliausko autobiografija, l. 23–24, 28–33; Adolfo Sabaliausko laiškas Juozui Tumui, 1895-03-01, in: *VUB RS*, f. 1, F 54; Autobiografija Jana-Chryzostoma Wyzboras'a, in: *LVIA*, f. 696, ap. 2, b. 519l. 2.

⁶¹ Juozapo Žebrio laiškas Jonui Šliūpui, 1882-01-01, in: *LLTIB RS*, f. 1, b. 4109; Adolfo Sabaliausko laiškas Juozui Tumui, 1895-03-01; Aleksandras Dambrauskas, *op. cit.*, l. 4–6; P. Gaselkaus laiškas Aleksandrui Dambrauskui, [1880–1882], in: *Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Rankraščių skyrius*, f. 130–1769, l. 1–12.

⁶² Aleksandro Dambrausko laiškas Jonui Spuduliui, in: *VUB RS*, f. 1, E. 370, 1–3 laiškas.

Taigi galima kalbėti ir apie savotiškus pasaulietinės akademinės karjeros posūkius: į seminarijas stojama po studijų pasaulietinėse aukštosiose mokyklose⁶³ arba tokių studijų net nebaigus. Taip Dambrauskas 1881 m. pavasarį paliko Sankt Peterburgo universitetą⁶⁴. Jonas Mačiulis-Maironis neketino po gimnazijos Kaune baigimo rinktis dvasininko karjeros: jam nepavyko išvykti mokytis į Varšuvos universitetą, todėl išvyko į Kijevą. Po vieno semestro Kijevo universitete jis atsiėmė dokumentus ir jau 1884 m. rudenį pradėjo mokslą seminarijoje Kaune⁶⁵.

Dvasininko luomas turi ypatingą ženklą – pašaukimą. Šios patirties komplikuoatumas, abejonės dėl jo fiksuojamos dvasininkų egodokumentuotose. Visas gyvenimo sferas reglamentuojantis laikas seminarijose, neįprasta griežta disciplina nebuvo lengva patirtis jaunuoliui ir galėjo būti priežastis abejonėms dėl savo pasirinkimo⁶⁶. Dambrauskas nebuvo tikras dėl pašaukimo – po pirmo kurso norėjo mesti mokslus seminarijoje⁶⁷. Jau kunigu būdamas Dambrauskas rašė savo draugui, turėjusiam panašių dvejonų, į Sankt Peterburgo Imperatoriškąją Romos katalikų dvasinę akademiją⁶⁸. Matulionis po pirmojo kurso 1893 m. spalį paliko seminariją Sankt Peterburge. Tačiau po keleto metų vėl ten įstojo ir kunigo šventimus gavo 1900 m.⁶⁹ Sudėtinga (ir stinga šaltinių) rekonstruoti tokias vidines asmens dvejones dėl pašaukimo, apsisprendimų kelią. Kita vertus, kai kurių jau ne kartą čia minėtų dvasininkų – Dambrausko, Žebrio, Jurgaičio – egodokumentai rodo labai aiškiai suvoktą pašaukimą šiam luomui⁷⁰, asmenų tapatybės transformacijas, patiriamas katalikų dvasinėje seminarijoje.

1880 m. kovo 27 d. Jurgaitis rašė:

[...] reikia skaityti istoriją arba darbus vyrų mokytu, apė tūs daiktus rasziusiu, o ant to laiko nelenka; sawo gi mokslu, kuriu nū manęs Wëszpats Dëwas, pa-

⁶³ Eduardo fon der Roppo atvejis; plačiau žr. Darius Staliūnas, „Vilniaus vyskupo E. Ropo veiklos pėdsakais (1903–1907)“, in: *Atgimimas ir Katalikų Bažnyčia*, sudarytojai Egidijus Motieka, Rimantas Miknys, Vladas Sirutavičius, (ser. *Lietuvių Atgimimo istorijos studijos*, kn. 7), Vilnius: „Katalikų pasaulio“ leidykla, 1994, p. 146.

⁶⁴ Aleksandras Dambrauskas, *op. cit.*, l. 18.

⁶⁵ Vanda Zaborskaitė, *op. cit.*, p. 31, 39–40.

⁶⁶ Kun. Adolfo Sabaliausko autobiografija, l. 43.

⁶⁷ Aleksandras Dambrauskas, *op. cit.*, l. 19.

⁶⁸ Aleksandro Dambrausko laiškas [Boleslovui Kuranskiui?], 1891-02-08, in: *VUB RS*, f. 1, E. 370, 9 laiškas.

⁶⁹ Stanislovas Kiškis, *op. cit.*, p. 16–17.

⁷⁰ Marcijono Jurgaičio laišakai Jonui Šliūpui, 1880-03-27, 1880-09-26, 1881-11-21, in: *LLTIB RS*, f. 1, b. 4105, (byla be vientisos lapų numeracijos).

wadindamas in dwasiszką stoną, reikalauja, ir kuriu Bažnyzca S. nū businczo darbinjko winyczos sawo łaukia ir wilasi ir geidža, negalu apleisti, neužsiwėžiu ju nėkais laikyti, jė yra man pirmuczsausėji ir konaibrangiausėji, nū ju pažintės priguli mano ateisinti laimė kaip ant szio teip ir ant ano swėto.⁷¹

O 1881 m. spalio 18 d. Jurgaitis gavo kunigo šventimus. Šliūpui aprašė savo vidinę būseną teisindamasis kodėl ilgai delisė su atsakymu. Taigi praėjus geram mėnesiui po šventimų, jis rašė:

[...] bet didumas dalyku, isz kuriu trumpam laike su paskubą reikėjo kwotimus atlikti, parmatimas neužilga prisiartinanczo gało mokslu Seminarijos ir rupes-tis, kaip seksis isz tu mokslu laimėti, kaip jtas tai, ką girdėjome ir ko iszmokome, reiks prė darbo pridėti, kaip reiks wisa tai reikalams duszios sawo ir artymo priderinti, kad ir kitus laimingais padaryti ir sawęs neprązudyti, neįkiszti kai-lo kur nereikia – iszdyldino graitai isz szirdės mano teip puikius jausmus, wėtoje mislės apė Tawę, mėlas drauge, skubiai pasikiszo milsys apė didybę, auksztybę ir swarumą to stono, kurį neužilga ketinau priijinti, apė sunkenybę ir szwentenybę pawinaszcziu, kurias maczaus užtrauksiąs, priijindamas paszwentinimą kunigystes ir baisų atsakymą prėsz Dėwą, o po tam po prije-mimo, kaip jį iszpildyti gerai, kaip sawo teip auksztam paszaukimui datėšėti, atsakyti, kaip su baimę ir paszenawonę Dėwui prigulinczą szwentus religijos darbus atlikti – wėnu žodžu protas ir szirdis buwo wėnkart užimti: protas du-mojimu auksztu paslapczu szw. tikėjimo, szirdis arba buwo parimta baimė ku-dikiszką, kad nenusidėti Tėwui geriausiam ar Jo neužrustinti, arba wiltimi ir szirdės saldybėmis ir raskažiais dangiszkais duszios – wiskas aukszta rodės akyse mano, wiskas szwenta, wiskas nauja, szwėsia [?] ir wiskas po szirdžai. Dūk Dėwe kad tokiais jausmais ligi gałui gywenimo sawo buczo parimtas!! dabar pilnas karszczo ir pałankumo, dūk Dėwe kad ir tolaus teip butu! kad nea-tauszczo ir nesustingczo bent nėkados! Wisa tai ką aukszczaus pasakiau, lėpė tylėti geidulams mano nors gana stiprėms pasisweikinti su Tawimi nors mi-rusiais žodelais ant bałto poperėlo pabarstytais ir apreikszti Taw sawo szirdės jausmus.⁷²

Ieškant seminaristų skaičiaus mažėjimo priežasčių, įvertintinos ekono-minės, politinės aplinkybės: galima daryti prielaidą, kad baudžiatvės panai-kinimas Rusijos imperijoje (1861) didino socialinio mobilumo galimybes ir galėjo atitraukti valstiečių luomo asmenis, kurie jau iki tol sudarė reikšmin-gą katalikų dvasinių seminarijų kontingento dalį⁷³, nuo dvasininko karjeros

⁷¹ Marcijono Jurgaičio laiškas Jonui Šliūpui, 1880-03-27.

⁷² Marcijono Jurgaičio laiškas Jonui Šliūpui, 1881-11-21.

⁷³ Ieva Šenavičienė, „Žemaičių diecezinės seminarijos klierikų kontingentas 1845–1865 m.“, in: *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, Vilnius, 1999, t. 15, p. 39–127.

pasirinkimo. Miestai, kad ir koks neaukštas urbanizacijos lygis krašte būtų⁷⁴, traukė valstiečius. O urbanizuotų socialinių grupių religingumas buvo žemesnis dėl jų suirusių ryšių su tradicinėmis Bažnyčios struktūromis⁷⁵. Mažiausiai tarp besirenkančių dvasininko luomą buvo miestiečių luomo asmenų⁷⁶, tačiau neužmirština ir Lietuvos miestelių konfesinė situacija – krikščionys juose nebuvo dominuojanti grupė.

Sociopolitinė situacija po 1863–1864 m. sukilimo, kai pasaulietinė valdžia siekė koreguoti ir koregavo atskirų socialinių grupių raišką, vietą visuomenėje, galėjo lemti norinčiųjų mokytis seminarijose sumažėjimą. Nuo 1864–1865 m., būtent dėl pasaulietinės valdžios veiksmų, nepriimant į seminarijas naujų asmenų, buvo ardoma stojimo, galimybių mokytis jose tradicija. Potencialūs visų luomų kandidatai turėjo galvoti ir ieškoti kitų pasirinkimų. Nustatyta, kad pasaulietinė valdžia, formuodama dvasininkų luomą, buvo labiau linkusi tik retorikoje proteguoti valstiečius, o praktikoje ji liko ištikimesnė aukštajam luomui⁷⁷. Kita vertus, Katalikų Bažnyčios ekonominės, visuomeninės galios ir veiklos suvaržymai, valdžios priemonės jos atžvilgiu po 1863–1864 m. sukilimo galėjo daryti ją mažiau patrauklią aukštųjų luomų asmenims. Kunigas Stakauskas atsiminimuose pateikė būtent tokį pastebėjimą dėl situacijos po 1863 m.⁷⁸

Dvasininko karjera nebuvo visiškai praradusi vertės visuomenės tradicinio elito – bajorijos – vertybių skalėje, tačiau akivaizdu, kad tradicija šeimoje turėti dvasininką⁷⁹ iš bajoriškos socialinės aplinkos slinkosi į valstietiškąją. Pagal Rusijos imperijos įstatymus aukštojo luomo asmuo, stodamas į dvasininkų luomą, neprarasdavo ir buvusių savo luomo privilegijų. Vis dėlto aukštojo luomo asmenų vis rečiau pasitaikydavo tarp stojančiųjų. Aristokrato titulas buvo netgi išskirtinai minimas seminaristų dokumentuose. Pavyzdžiui, 1876 m. Vilniaus seminarijos 1 kurso klierikų sąrašė fiksuojamas „Grafas Iljinskis Aleksandras“⁸⁰ arba Žemaičių (Telšių) semina-

⁷⁴ Zita Medišauskienė, „Agrarinė ir industrinė erdvė“, in: Tamara Bairašauskaitė, Zita Medišauskienė, Rimantas Miknys, *op. cit.*, p. 133–154.

⁷⁵ Daniel Olszewski, *op. cit.*, p. 71.

⁷⁶ Vilma Žaltauskaitė, *Lietuvos krikščioniškosios demokratijos genezė*, l. 156–159.

⁷⁷ Вилма Жалтаускайте, *op. cit.*, p. 157–180.

⁷⁸ Trys lietuvių tautos pagrindai. Iš Kan. Juozapo Stakausko MIC atsiminimų, t. 3, l. 29.

⁷⁹ Maria Krisań, *op. cit.*, p. 88.

⁸⁰ *Ordo divino officini recitandi sacrique peragendi a clero romano-catholico Dioecesis Vilnensis pro anno Domini Bissexili 1876*, Vilnae: Typis Josephi Zawadzki, 1875, p. 110.

rijoje – „Baronas Eduardas fon der Roppas“⁸¹. Tiesa, minėtų asmenų karjeros klostėsi ypatingai. Ropas pasiekė ne vienos vyskupijos vyskupo sostą⁸², o spalvingos biografijos grafas Iljinskis, baigęs mokslus seminarijoje, nebuvo išventintas, nors kunigo šventimams gauti dėjo itin daug pastangų⁸³. Taigi individualios biografijos klostėsi įvairiai, nors bendras socialinių procesų tendencijas atspindėjo.

Pašaukimo sąlyga, nors ir sudėtingai apibrėžiama, tačiau turi būti įvertinama analizuojant dvasininkų luomo formavimąsi. Ji leidžia kompleksčiau matyti analizuojamą problemą. Transformacijas patiriantis žemesniųjų socialinių sluoksnių religingumas, dvasininko autoritetas turėjo įtakos teigiamam apsisprendimui renkantis dvasininko luomą. Dvasininkų luomo pasirinkimas valstiečiui reiškė aukštesnio socialinio statuso įgijimą, išėjimą iš mokestinio luomo, atleidimą nuo karo prievolės. Tačiau visų luomų asmenims visi socialiniai motyvai vertintini visuomenės religingumo kontekste.

“TO SEE ME AS A PRIEST.” THE CAREER OF A CATHOLIC
CLERGYMAN: THE MOTIVES FOR CHOOSING AND
THE POSSIBILITIES FOR REALIZING IN THE SECOND
HALF OF THE 19TH CENTURY

Vilma Žaltauskaitė

Summary

This article seeks to analyze the possible incentives for which persons choose the social class of the Roman Catholic clergy in the second half of the 19th century in Lithuania and the influences of the socio-political context on the decisions. The opportunities to realize the priest vocation after the 1863–1864 revolt, after the repressions against the Catholic Church in its aftermath are discussed. The study also seeks to comment about the religiosity of society at that time and its expression.

⁸¹ Kauno gubernatoriaus kanceliarijos raštas Vilniaus generalgubernatoriaus kanceliarijai, 1885-03-16, in: *LVIA*, f. 378, BS, 1877 m., b. 379, 1 dalis, l. 388.

⁸² Darius Staliūnas, *op. cit.*, p. 146–147.

⁸³ Aleksandro Iljinskio bandymų gauti kunigo šventimus istoriją žr. Pažyma, [1877?]; Aleksandro Iljinskio prašymas vidaus reikalų ministrui, 1879-05-28, in: *RVIA*, f. 821, ap. 125, b. 452, l. 102–103, 115–118, 133–134.

It is indicated that the analysis of the incentives for individuals of all social classes to choose the career of a clergyman needs to evaluate a number of political, social and economic circumstances and the processes in society related to them, however, no less significant and important are the individual motives of the person encouraging/not encouraging such a decision. The latter motives are especially difficult to fix, but it is essential that they be named, evaluated, because the choosing of the social class of a clergyman is concerned with a vocation. The latter component is not often reflected in the academic narrative.

The study highlights a group of sources – published and unpublished clergy ego-documents (letters, diaries, memoirs). They are revealing for the public evaluation of religiosity, they also often capture and highlight various incentives for choosing the career of a clergyman, the social posture.

The conclusions affirm that a condition for the vocation of a clergyman, although defined in a complex way, however, must be evaluated by analyzing the formation of the social class of the clergy. It allows one to see the analyzed problem in a more complex manner. The religiosity of the lower social strata experiencing transformations, the authority of a priest had an impact on the positive selection of the social class of the clergy. The selection of the social class of the clergy for the peasant meant the acquisition of a higher social status, departure from the taxable social class, exemption from military conscription. However, for persons of all castes, all social considerations are evaluated in the context of public religiosity.